DOI: https://doi.org/10.4038/kalyani.v35i1.55

KALYĀṆĪ: Journal of the University of Kelaniya, ISSN - 2012-6859, Volume XXXV (Issue I), 2021

PARADIGM OF THE DEVELOPMENT STUDIES

Lal Mervin Dharmasiri

Abstract

We live in an age of relatively and absolutely socio-economic, political, cultural and environmental major global challenges, both within nations and within countries. Therefore Development Studies are crucial in studying and researching relative issues thereby solving global problems based on everyday realities in people's lives, as well as formulating policies and plans for them. It not only enables us to understand the world, but also to provide a better quality of life for the world community. To this end, the subject of Development Studies has been introduced to address the need for a systematic and holistic approach concerning the subject area where at present the subject is being developed systematically. The centralized question of this study is whether this subject can be developed as a mono-disciplinary?. The main objective of this article is to provide an analysis of what Development Study is all about, its origins, how the field is structured and the scope of the field. It also presents a new conceptual framework for the field of Development Studies. Interviews with some of the leading scholars and secondary data sources on the subject has enabled in gathering information pertaining to the study.

Development Studies can be identified as a subject that is strongly based on the four subject areas of Economics, Geography, Sociology and Political Science and is made up of a combination of these subjects. Hence in this context Development Studies can be interpreted as a subject which is based upon literary research and accumulated knowledge. “Development Studies is a dynamic, multidisciplinary and interdisciplinary field in which different communities study development approaches, practices, policies and theories that are active and functional for the betterment of the social system”. Nevertheless we can identify three key factors that have influenced the perspective of this subject context over time. These are: The identification of new development strategies through the failure of the

development strategies adopted by developing countries, Post-modernist critique of the traditional ideologies of development by the social sciences, and The incorporation of new ideas, ideologies and theories with the rise of globalization. Hence, it can be concluded that the paradigm of the subject of Development Studies is changing from time to time. And It should also be noted that there are very few opportunities for Development Studies to grow as a single field in the future.

භූගෝලවිද්‍යා අධ්‍යයනාංශය, කැලණිය විශ්වවිද්‍යාලය.

Date Received – 20/04/2021

Date Accepted - 23/03/2023

Keywords; Development studies, Inter- disciplinary, Multi-disciplinary, Cross-disciplinary, Trans- disciplinary

සංවර්ධන අධ්‍යයනයේ සුසමාදර්ශය

ලාල් මර්වින් ධර්මසිරි

සංක්ෂේපය

ජාතීන් අතර මෙන් ම රටවල් තුළ ද සාපේක්ෂව මෙන් ම නිරපේක්ෂව ද සමාජ-ආර්ථික, දේශපාලනික, සංස්කෘතික හා පාරිසරික ආදි ප්‍රධාන ගෝලීය අභියෝගයන්ගෙන් යුත් යුගයක අපි ජීවත් වෙමු. මෙවැනි ගැටලු අධ්‍යයනය කිරීම මෙන් ම පර්යේෂණය කිරීම සහ මිනිසුන්ගේ ජීවිතවල එදිනෙදා යථාර්ථයන් පදනම් කරගෙන ගෝලීය ගැටලු විසඳීම මෙන් ම ඒ සඳහා ප්‍රතිපත්ති සහ සැලසුම් සකස්කිරීමට ද 'සංවර්ධන අධ්‍යයනය' ඉතා වැදගත් වේ. එමගින් ලෝකය අවබෝධ කර ගැනීමට පමණක් නොව, ලෝක ප්‍රජාවට යහපත් ජීවන තත්ත්වයක් ලබා දීමට ද හැකියාව ලැබේ. ඒ සඳහා විධිමත් වූත්, ක්‍රමානුකූල වූත්, සාකල්‍ය ප්‍රවේශයකින් යුත් විෂය ක්ෂේත්‍රයක අවශ්‍යතාව පියවීම සඳහා 'සංවර්ධන අධ්‍යයනය' නමැති විෂය හඳුන්වා දී ඇත. මේ වනවිට එම විෂය ක්‍රමයෙන් වර්ධනය වෙමින් පවතින අතර 'සංවර්ධන අධ්‍යයනය' තනි විෂයයක් ලෙසට සංවර්ධනය කළ නොහැකිද? යන කේන්ද්‍රීය ගැටලුව මත මෙම පර්යේෂණාත්මක ලිපිය සකස් කර ඇත. ඒ අනුව, "සංවර්ධන අධ්‍යයනය" යනු කුමක්ද?, එහි සම්භවය, එම විෂය ක්ෂේත්‍රය සකස් වී ඇති ආකාරය සහ එම විෂය ක්ෂේත්‍රයේ පරාසය පිළිබඳව විග්‍රහයක් ඉදිරිපත් කිරීම මෙම ලිපියේ ප්‍රධාන අරමුණ යි. එසේ ම සංවර්ධන අධ්‍යයන විෂය ක්ෂේත්‍රයේ පදනම පිළිබඳව නව සංකල්පීය විග්‍රහයක් ද ඉදිරිපත් කෙරේ. විෂය පිළිබඳ ප්‍රාමාණික විද්වතුන් කීපදෙනෙකු සමග සම්මුඛ සාකච්ඡා පැවැත්වීමෙන් තොරතුරු (ප්‍රාථමික දත්ත) ඒකරාශී කරගෙන ඇත. ඊට අතිරේකව මෙම විග්‍රහය සඳහා ද්විතීයික දත්ත මූලාශ්‍රයයන් ද පදනම් කරගෙන ඇත.

සංවර්ධන අධ්‍යයනය විෂය ප්‍රධාන විෂයයන් 4 ක් වන ආර්ථික විද්‍යාව, භූගෝල විද්‍යාව, සමාජ විද්‍යාව සහ දේශපාලන විද්‍යාව මත ශක්තිමත්ව සහ එම විෂයයන්ගේ සම්මිශ්‍රණයෙන් සැකසී ඇති බවත් හඳුනාගත හැකි වේ. සාහිත්‍ය විමර්ශනය සහ ඒකරාශී කරගත් දැනුම පදනම් කරගෙන සංවර්ධන අධ්‍යයනය මෙලෙස අර්ථකථනය කළ හැකි වේ. සංවර්ධන අධ්‍යයනය යනු " විවිධ ප්‍රජාවන් විසින් සමාජ පද්ධතියේ අභිවෘද්ධිය වෙනුවෙන් ක්‍රියාත්මක වූ සහ ක්‍රියාත්මක වන සංවර්ධන උපාය මාර්ග, භාවිතයන්, ප්‍රතිපත්ති සහ න්‍යායන්

පිළිබඳ අධ්‍යයනය කෙරෙන ගතික වුත්, බහුවිධ හා අන්තර් ශික්ෂණයකින් යුත් විෂය ක්ෂේත්‍රයකි". කාලයත් සමඟ මෙම විෂය සන්දර්භයේ පරිදර්ශනය වෙනස් වීමට බලපෑ ප්‍රධාන සාධක තුනක් හඳුනාගත හැකි ය. ඒවානම්, සංවර්ධනය වෙමින් පවත්නා රටවල් අනුගමනය කළ සංවර්ධන උපායමාර්ගවල අසාර්ථකත්වය තුළින් නව සංවර්ධන ක්‍රමෝපායයන් හඳුනාගැනීම, සංවර්ධනය පිළිබඳව සාම්ප්‍රදායිකව සමාජීය විද්‍යාවන් විසින් දැරූ මතවාදයන්ට පශ්චාත් නව්‍යවාදය මගින් විවේචන එල්ලවීම සහ ගෝලීයකරණයේ නැගීම සමඟ නව අදහස්, මතවාද සහ න්‍යායන් එක්වීම යනාදියයි. ඒ අනුව සංවර්ධන අධ්‍යයනය විෂයයේ සුසමාදර්ශය කාලීනව වෙනස් වෙමින් පවතින බව නිගමනය කළ හැකි වේ. එසේ ම, අනාගතයේ දී සංවර්ධන අධ්‍යයනය තනි විෂය ක්ෂේත්‍රයක් ලෙස වර්ධනය වීමට ඇති ඉඩප්‍රස්තා ඉතා විරල බැව් ද සඳහන් කළ යුතු වේ.

මුඛ්‍ය පදඃ සංවර්ධන අධ්‍යයනය, අන්තර් ශික්ෂණය, බහුවිධ ශික්ෂණය, තිරස් ශික්ෂණය, පාරාබිම්භ ශික්ෂණය

1.0 හැඳින්වීම

දිළිඳුකම හා අසමානතාවේ සිට දේශගුණය හා පාරිසරික විපර්යාස, සෞඛ්‍යය, තාක්ෂණය, ගැටුම් සහ සංක්‍රමණ මෙන් ම වේගවත් නාගරීකරණය වැනි ප්‍රධාන ගෝලීය අභියෝගයන්ගෙන් යුත් යුගයක අපි ජීවත් වෙමු. මෙවැනි ගැටලු අධ්‍යයනය කිරීම හා පර්යේෂණය කිරීම මෙන් ම මිනිසුන්ගේ ජීවිතවලට බලපාන ගෝලීය ගැටලු විසඳීම සඳහා 'සංවර්ධන අධ්‍යයනය' ඉතා වැදගත් වේ. එමඟින් ලෝකය අවබෝධ කර ගැනීමට පමණක් නොව, ලෝක ප්‍රජාවට යහපත් ජීවන තත්ත්වයක් ලබා දීමට ද හැකියාව ලැබෙයි.

"සංවර්ධන අධ්‍යයනයෙහි (Developemnt study) අර්ථය විවිධාකාරය. ඉතා සරලව දක්වතොත් 'සංවර්ධනය' පිළිබඳව හැදෑරීම සංවර්ධන අධ්‍යයනය යි. තවත් අයුරකින් ප්‍රකාශ කළහොත් එය 'සංවර්ධනය' කේන්ද්‍රීය සාධකය ලෙස සලකා පර්යේෂණ සහ ඉගැන්වීම් සිදුකෙරෙන අන්තර් විෂය ඒකකයකි. එය රටින් රටට, ප්‍රදේශයෙන් ප්‍රදේශයට වෙනස් විය හැකි ය. එසේ ම සංවර්ධිත සහ සංවර්ධනය

වෙමින් පවත්නා රටවල් වශයෙන් ද වෙනස් මුහුණුවර කීපයකින් ද යුක්ත වේ. ඇතැම් විද්වත්හු යටත් විජිතවාදයට යටත්ව පැවති රාජ්‍යයන් සංවර්ධනය කරා යොමුවීම පිළිබඳව අධ්‍යයනය කෙරෙන විෂයයක් ලෙසට ද මෙය හඳුන්වති.

සම්භාව්‍යය යුගයේ දාර්ශනිකයන්ගේ අදහස් මඟින් 'සංවර්ධනය' පිළිබඳව මූලික සංකල්පය ජනිත වූ බැව් සඳහන් වේ. සංවර්ධන අධ්‍යයනය යන විෂයයේ මූලාරම්භය හා පරිණාමය ¯මෙන් ම එහි තත්ත්වය ද විමසා බලන බ්රූෂ් කුරී-ඇල්ඩර් (Bruce Currie-Alder, 2016) සඳහන් කරනු ලබන්නේ ඇරිස්ටෝටල් "සමෘද්ධිමත්" යන සංකල්පය මඟින් ප්‍රථම වරට 'සංවර්ධනය' පිළිබඳව සාකච්ඡා කොට ඇති බව යි. ඉබ්න් කලුදා (Iban kaludha) ද එම අදහසට සාපේක්ෂව මෙය රාජ්‍යයන්ගේ නැගීමට හා බිඳවැටීමට නිරන්තරව හේතුවන විෂයක් බව පවසා ඇත. දහඅටවන හා විසිවන සියවස්වල දී විද්වතුන්ගේ අවධානයට බොහෝ විට යොමු වුයේ සමාජයේ පවතින දරිද්‍රතාවේ ආරම්භය, පැවැත්ම, වර්ධනය සහ එය විසඳීම සඳහා ගත හැකි උපාය මාර්ග පිළිබඳව යි (Ravallion, 2011). ආර්ථික වර්ධනය, ධනය බෙදා හැරීම සහ ප්‍රජා දායකත්වය යන මූලධර්ම පිළිබඳව වූ සංකල්ප ලොවට හඳුන්වා දෙමින් ඇඩම් ස්මිත්, ජේම්ස් ස්ටුවර්ට්, ජෝන් ස්ටුවර්ට් මිල් සහ ඩේවිඩ් හියුම් විසින් ලබා දෙන ලද දායකත්වය, ආර්ථිකය සහ ආර්ථික වර්ධනය පිළිබඳ ආරම්භය සනිටුහන් කරන බැව් කුරී-ඇල්ඩර්ති විසින් තවදුරටත් ප්‍රකාශ කරයි. එසේ ම ප්‍රංශ ජාතික චින්තකයින් විසින් සමානාත්මතාව සහ නිදහස ප්‍රවර්ධනය කිරීම කෙරෙහි අවධානය යොමු කරනු ලැබ ඇත. ඇමරිකානු ජාතික විද්වතුන් විසින් අවධාරණය කරන ලද්දේ ගෘහස්ත මට්ටමින් ආරම්භව අවසානයේ යහපත් සමාජයක් ලබා ගැනීමට කටයුතු කළ යුතු බව යි. මෙම අදහස් නව විෂයයක සම්භවයකට වස්තුබීජ සපයා ඇත.

සංවර්ධනය පිළිබඳව කතිකාව විධිමත් විෂයයක් ලෙස ආරම්භ වනුයේ දෙවන ලෝක සංග්‍රාමයෙන් පසු ජාතීන් නඟාලීමේ වැඩසටහන් ඇරඹිය යුතු බවට ලෝක ප්‍රජාව විසින් අවධාරණය කරනු ලැබීමත් සමඟ

ය. ඊට සමානුපාතිකව අන්තර්ජාතික වශයෙන් විශේෂිත ආයතන බිහිවීම ද ඉතා වැදගත් කරුණකි. 1944 ජූලි මාසයේ දී ඇමරිකා එක්සත් ජනපදයේ නිව් හැම්ප්ෂයර්හි බ්‍රෙටන් වුඩ්ස්හි පැවති රටවල් 43ක රැස්වීමක දී පිහිටුවන ලද 'ලෝක බැංකුව' (World Bank - WB) සහ 'ජාත්‍යන්තර මූල්‍ය අරමුදල' (International Monetary Fund - IMF) ඒ අතර ඉතා වැදගත් වේ. ඒවා ආරම්භ කළ නගරය පදනම් කරගෙන එම ආයතන 'බ්‍රෙට්න් වුඩ්ස් ආයතන' (Bretton Woods Institutions) ලෙසට ද හැඳින්වෙයි. මෙම ආයතනවල ආරම්භක අරමුණු වූයේ බිඳවැටුණු පශ්චාත් යුද ආර්ථිකය නැවත ගොඩනැංවීම සහ ජාත්‍යන්තර ආර්ථික සහයෝගීතාව ප්‍රවර්ධනය කිරීම යි. එපමණක් නොව, මෙම ආයතනවල ප්‍රතිපත්තිවලට අනුකූල වීමෙන් මූල්‍ය සහ විනිමය ස්ථාවරත්වය පවත්වා ගනිමින් ජාත්‍යන්තර වෙළඳාම සඳහා ස්ථාවර වාතාවරණයක් නිර්මාණය කිරීමට ද ඔවුහු උත්සුක වූහ. ගෙවුම් ශේෂ දුෂ්කරතාවන්ට මුහුණ දෙන රටවලට මූල්‍ය ආධාර සැපයීමට ද මෙම ආයතන කටයුතු කළේය. ඇතැම්විට, 'ආධාර' ලෙස හෝ 'ණය' ආධාරයක් ලෙස හෝ 'ණය' ලබා දීම මෙම ආයතනවල ප්‍රමුඛතම කාර්යභාරයක් විය. සංවර්ධනය වෙමින් පවතින රටවල ඉතා ප්‍රකට සංවර්ධන උපාය මාර්ගයක් වූ, ආධාර, සැලසුම් සහ ව්‍යාපෘති ලෙසට මේවා ක්‍රියාත්මක විය. එසේ ලබාදීමේ දී සෑමවිට ම 'ප්‍රගතිය' නැතහොත් 'අරමුණු සාක්ෂාත් කර ගැනීම' පදනම් කරගැනීම සහ ඒවා ඉටුකර ගැනීමට අපොහොසත් වූ විට මෙම ආයතනවල කාර්යභාරය නිරන්තරව විවේචනයට ලක්ව ඇත. මෙම සන්දර්භය 'සංවර්ධන අධ්‍යයනය' නමින් නව විෂයක සම්භවය සනිටුහන් කරයි.

'සංවර්ධන අධ්‍යයනය' තනි විෂයයක් (Mono-disciplinary) ලෙසට සංවර්ධනය කළ නොහැකි ද? යන කේන්ද්‍රීය ගැටලුව මත මෙම පර්යේෂණාත්මක ලිපිය සකස් කෙරිණි. ඒ අනුව, 'සංවර්ධන අධ්‍යයනය' යනු කුමක් ද?, එහි සම්භවය, එම විෂය ක්ෂේත්‍රය සකස් වී ඇත්තේ කෙසේ ද? සහ එම විෂය ක්ෂේත්‍රය විසිරී ඇති පරාසය කුමක් ද? යන්න පිළිබඳව සංකල්පීය විග්‍රහයක් ඉදිරිපත් කිරීම මෙම ලිපියේ ප්‍රධාන අරමුණ

යි. එසේ ම සංවර්ධන අධ්‍යයනය විෂය ක්ෂේත්‍රයේ පදනම පිළිබඳව නව සංකල්පීය විග්‍රහයක් (Conceptual framework) ඉදිරිපත් කිරීම ද අවශේෂ අරමුණකි. විෂයය පිළිබඳ ප්‍රාමාණික විද්වතුන් කීපදෙනෙකු සමඟ සම්මුඛ සාකච්ඡා පැවැත්වීමෙන් තොරතුරු (ප්‍රාථමික දත්ත) ඒකරාශී කෙරුණි. ඊට අතිරේකව මෙම විග්‍රහය සඳහා ද්විතීයික දත්ත මූලාශ්‍ර ද පදනම් කර ගෙන ඇත.

මෙම පර්යේෂණ ලිපියෙන් සාකච්ඡා කෙරෙන ප්‍රස්තුතිය පිළිබඳව ඉංග්‍රීසි මාධ්‍යයෙන් ලියවී ඇති කෘති/ග්‍රන්ථ ඇත්තේ ඉතා සීමිත ප්‍රමාණයකි. එසේ ම මේ අරඹයා සිංහල භාෂාවෙන් විධිමත් පර්යේෂණ ග්‍රන්ථ ලියවී නොමැති තරම් ය. ඒ අනුව, සංවර්ධන අධ්‍යයනය විෂයය ක්ෂේත්‍රයේ නියැළී සිටින විද්වතුන්ට මෙන් ම විද්‍යාර්ථීන්ට ද මෙම පර්යේෂණය වැදගත් විය හැකි ය. එපමණක් නොව, සංවර්ධන අධ්‍යයනය පිළිබඳව විවාධාත්මක සංවාදයක් පවතින සමයක මෙම අදහස් එම සංවාදය වඩාත් පුළුල් කතිකාවතක් කරා ගෙන යාමට ද හේතු විය හැකි ය.

2.0 සංවර්ධන අධ්‍යයනය විෂයයේ සම්භවය

සංවර්ධන අධ්‍යයන විෂය අනෙකුත් විෂය ක්ෂේත්‍රයන්ට සාපේක්ෂව නව විෂයධාරාවකි. දෙවන ලෝක සංග්‍රාමයෙන් පසුව 'සංවර්ධන අධ්‍යයනය' යන යෙදුම භාවිතයට ගෙන ඇත. එහෙත් 'සංවර්ධන අධ්‍යයනය' උපත ලබා ඇත්තේ 1950 සහ 1960 දශකවල සිදුවූ යටත් විජිතකරණ ක්‍රියාවලියෙන් පසුව බවට ඇතැම් විද්වත්හු තර්ක කරති. යටත්විජිතකරණයෙන් පසු එම රාජ්‍යයන් සංවර්ධනයකරා ළඟා වීම සඳහාත්, ඉහළ ආර්ථික වර්ධනයක් සහිත කාර්මික රටවල් සමඟ කටයුතු කිරීමේදීත්, ප්‍රතිපත්ති සහ සැලසුම් සැකසීමේදීත්, මෙම විෂය කේෂ්ත්‍රයේ වැදගත්කම අවධාරණය කෙරිණි. එවකට සංවර්ධන අධ්‍යයනයේ සන්දර්භය සැකසුණු මූලික සාධකය වූයේ ආර්ථික යයි. ඊට මාෂල් සැලසුමේ (Marshal Plan) සහ ට්රුමන් ප්‍රකාශනයේ (Truman Declaration) සඳහන් ඇතැම් කරුණු බලපෑ බව එස්ටීවා (Esteva, 1992) ප්‍රකාශ කරයි.

1960 දශකයේ සිට සංවර්ධන අධ්‍යයනය විෂයක් ලෙස වර්ධනය වූ බවත් එය විශ්වවිද්‍යාලවල දී අධ්‍යයනය කළ හැකි අධ්‍යයන විෂයයක් බවත් රොබ් සහ වෙනත් අය (Rob *et al*, 2012) ප්‍රකාශ කළහ.

පූර්වෝක්ත විෂය ක්ෂේත්‍රයේ සම්භවය පිළිබඳ සමාලෝචනය කිරීමේ දී හැරිස් (Harriss, 2005) විසින් දක්වන ලද අදහස් වැදගත් වේ. ඔහු දක්වන පරිදි එවකට බ්‍රිතාන්‍යයේ සිටි ඇතැම් සාම්ප්‍රදායික සහ සම්භාව්‍ය ආර්ථික විද්‍යාඥයින් මෙන් ම සමාජ විද්‍යාඥයින්ගේ නොසතුටට හේතුවූ කරුණු කීපයකි. ඒවා නම්, ප්‍රමාණාත්මක ප්‍රවේශය සහ කල්පිත පරීක්ෂණ ප්‍රවේශය මගින් පමණක් අවසාන නිගමනයට එළඹීම යි. සාම්ප්‍රදායික ප්‍රවේශයන් මූලික වශයෙන් අවධාරණය කරන ලද්දේ සමාජය සහ ආර්ථිකය පිළිබඳ ප්‍රමාණාත්මක උපාය මාර්ගවල වැදගත්කම යි. එසේ ම සංඛ්‍යාන විද්‍යාත්මක පරීක්ෂණ සහ සංඛ්‍යානමය සත්‍යාපනය මඟින් දැනුම සොයා යාමේ ප්‍රවේශය මේ සඳහා භාවිත කරන ලදී. පවත්නා එවැනි සාම්ප්‍රදායික විෂයයන්හි සීමාවන් අභිබවා බහුවිධ හා අන්තර් ශික්ෂණයකින් යුත් අධ්‍යයනයන් ප්‍රවර්ධනය කිරීමේ ප්‍රවේශය කෙරෙහි ඔවුහු උනන්දු වූහ. එම ප්‍රවේශය මඟින් උක්ත දුර්වලතාව මඟහරවා ගත හැකි බව ඔවුහු විශ්වාශ කළහ. එහි අවසාන ප්‍රතිඵලය ලෙස 1966 දී බ්‍රිතාන්‍යයේ සසෙක්ස් විශ්වවිද්‍යාලය මඟින් 'සංවර්ධන අධ්‍යයන ආයතනය' (Institute of Development Studies) ප්‍රථම වරට ආරම්භ කරන ලදි. පසුව, සංවර්ධන ආර්ථික විද්‍යාව පිළිබඳ බ්‍රිතාන්‍ය ජාතික විද්වතෙකු වන ඩඩ්ලි සියර්ස් (Dudley Seers) එම ආයතනයේ අධ්‍යක්ෂවරයා බවට පත්වීමෙන් පසු සංවර්ධන අධ්‍යයනය විෂය තවදුරත් වර්ධනය විය. කෙසේ වෙතත් වසර හතකට පසුව 1973 දී පළමු වරට බ්‍රිතාන්‍යයේ නැගෙනහිර ඇන්ග්ලියා විශ්ව විද්‍යාලයේ (University of East Anglia) සංවර්ධන අධ්‍යයන ක්ෂේත්‍රයේ උපාධි පාඨමාලා ආරම්භ කෙරුණි. පසුව, සංවර්ධන අධ්‍යයන ක්ෂේත්‍රයේ උපාධි හා වෙනත් පාඨමාලා ඔක්ස්ෆර්ඩ්, මැන්චෙස්ටර්, බාත්, ලන්ඩන්, බර්මින්හැම් වැනි බ්‍රිතාන්‍යය විශ්වවිද්‍යාලවලද ආරම්භ කරන ලදී (Desai, & Potter, 2013).

පොටර් සහ වෙනත් අය (Potter *et al.* 2012) සඳහන් කරන අන්දමට ආයතනික මට්ටමින් පළමුව බ්‍රිතාන්‍යයෙන් ඇරඹි මෙම ප්‍රවේශය දෙවනුව යුරෝපයටත්, තෙවෙනුව දියුණුවෙමින් පවත්නා රටවලටත් ව්‍යාප්ත විය. පසු ව සංවර්ධනය වෙමින් පවතින රටවල විද්වතුන් විෂය මූලික කරුණුවලට (Fundamentals) සැලකියයුතු දායකත්වයක් දැක්වූ බව ද පැවසෙයි. සාපේක්ෂව ගත් කල ඇමෙරිකා එක්සත් ජනපදයේ විද්වතුන් ජාත්‍යන්තර සබඳතා, දේශපාලනය, ආර්ථික විද්‍යාව සහ භූගෝලවිද්‍යාව වැනි සංජානනීය විෂය ක්ෂේත්‍රවලට අදාළව සමාන ගැටලු පිළිබඳව අධ්‍යයනය කළ ද, සමස්තයක් ලෙස සංවර්ධන අධ්‍යයනය විෂය අරඹයා සිදු කළ දායකත්වය සීමිත බව පොටර් සහ වෙනත් අය තවදුරටත් දක්වති.

1950 සහ 1960 දශකවල සංවර්ධන අධ්‍යයනයේ දී ආර්ථික විද්‍යාව ප්‍රමුඛ වුවත් මේ වන විට බහුමානීය (Multi-dimensional) විෂයයක් ලෙසට වර්ධනය වී ඇති යුගයක ආර්ථික විද්‍යාවට ඇති ප්‍රමුඛතාව ගිළිහී ගොස් ඇති බැව් ජෝන් හැරිස් (Harriss, 2002) සහ රවී කන්බූර් (Kanbur, 2002) ප්‍රකාශ කරති. ඔවුන් තවදුරත් ප්‍රකාශ කරන්නේ ආර්ථික විද්‍යාව සහ සංවර්ධන අධ්‍යයනය අතර සම්බන්ධතාව මතභේදාත්මක බව යි. එපමණක් නොව සංවර්ධන අධ්‍යයනයට පමණක් නොව මෙම තත්ත්වය අනෙකුත් සමාජ විද්‍යාවන් ඔස්සේ ද ක්‍රියාත්මක වන අධිරාජ්‍යවාදී ප්‍රවණතාවක් ලෙසට ද ඔවුහු චෝදනා කරති. විශේෂයෙන් ම පසුගිය දශක දෙක තුළ දී සංවර්ධන අධ්‍යයනය ශුද්ධ ආර්ථික ප්‍රවේශයෙන් (Purely economic approaches) ඉවත්වී බහුමානීය ශික්ෂණයක් ලෙස වර්ධනය වී ඇති බව ඇන්ඩෲ සුම්නේර් (Andrew Sumner, 2006) ප්‍රකාශ කරයි. සංවර්ධන ආර්ථික විද්‍යාඥයින් වන අමර්ත්‍යා සෙන්, පෝල් ස්ට්‍රීටන් සහ රවී කන්බූර් එම මතවාදයෙන් ඉවත්වී ඇති බවත් සඳහන් ය. සුම්නේර් තවදුරටත් ප්‍රකාශ කරන්නේ ආර්ථික විද්‍යාව සහ සංවර්ධන අධ්‍යයනය අතර සම්බන්ධතාව මතභේදාත්මක බව යි.

1970 දශකයේ මුල් භාගයේ දී භූගෝලවිද්‍යා ක්ෂේත්‍රයට රැඩිකල් ප්‍රවේශයක් හඳුන්වාදුන් ඬේවිඞ් හාවිගේ (David Harvey) රචනා මඟින් නව දිශානතියක් හඳුන්වා දෙනු ලැබී ය. පසුව එම ප්‍රවේශය සංවර්ධන භූගෝල විද්‍යාවේ (Developemnt Geography) උපක්ෂේත්‍රයක් ලෙසට සංවර්ධන අධ්‍යයනය විෂයට එකතු විය. ඒ සමඟ ම, වඩාත් මානුෂීය වශයෙන් නැඹුරු වූ ප්‍රවේශයක් වන විප්ලවවාදී හා මානවවාදී ප්‍රවේශයන් පිළිබඳ විකල්ප මතවාද ද බිහි විය. මෙම දශකයේ දී සිදුවූ වැදගත් සිදුවීමක් වන්නේ 1973 දී නැගෙනහිර ඇන්ග්ලියා විශ්වවිද්‍යාලය මඟින් ප්‍රථම සංවර්ධන අධ්‍යයන උපාධිධාරියා බිහිකිරීම යි.

ආර්ථික ඉතිහාසය සහ සමාජ විද්‍යාව පිළිබඳ විද්වතකු වන ඇන්ඩ්‍රේ ගුන්ඩර් ෆ්‍රෑන්ක් (Andre Gunder Frank) විසින් 1971 දී 'යැපුම් න්‍යාය' (Dependency theory) ඉදිරිපත් කරනු ලැබීමෙන් පසුව සංවර්ධන අධ්‍යයනය නව මානයකට යොමු විය. එසේ ම 1980 දශකයේ දී, යුරෝපයේ 'නව අයිතිය' (New rights) සහ ඇමෙරිකා එක්සත් ජනපදයේ 'නව-ගතානුගතිකවාදය' (Neo-conservatism) පදනම් කරගෙන සංවර්ධන න්‍යාය සහ භාවිත ද සැකසිණි. එය 'නව ලිබරල්වාදයේ' (Neo-liberalism) නැඟීම ලෙසට ද හැඳින්වේ. කෙසේ වුව ද, 1980 දශකය තුළ දී සංවර්ධන අධ්‍යයනය තනි විෂයයක් ලෙස ස්ථාවර වීමට උත්සාහ දරා ඇති අතර, යුරෝපයේ සහ ඇමෙරිකා එක්සත් ජනපදයේ භූගෝල විද්‍යාව සහ සංවර්ධන අධ්‍යයනය අතර විෂයානුබද්ධ කරුණු අතර පොදු එකඟතා ඇති වීම ඊට හේතුවන්නට ඇති බැව් රොබට් බී. පොටර් (Potter *et al.*, 2012) දක්වයි.

1990 දශකයේ දී, පශ්චාත් නූතනවාදය (Postmodernism) සමාජ විද්‍යාවන් සඳහා විකල්ප සුසමාදර්ශයක් ලෙස ඉස්මතු විය. සංවර්ධනය කරා යා හැකි සාර්ථක ම මාවත ලෙස පශ්චාත් නූතනවාදී උපායමාර්ග අනුගමනය කිරීම බව බව්මාන් (Bauman, *1990*), කෙල්නර් (Kellner, 1988),

ක්‍රෝකර් සහ කුක් (Kroker and Cook, 1986) යෝජනා කරති. මෙම දශකයේ දී ශාස්ත්‍රීය වශයෙන් භූගෝල විද්‍යාව සහ සංවර්ධන අධ්‍යයනය අතර පොදු කරුණු පිළිබඳව එකඟතාවක් ඇතිවූ බවද දැක්වේ. විශේෂයෙන් ම 1990 දී ආරම්භ ව වාර්ෂිකව එක්සත් ජාතීන්ගේ සංවර්ධන වැඩසටහන (UNDP) මඟින් ප්‍රකාශයට පත් කෙරෙන 'මානව සංවර්ධන වාර්තාව' හේතුවෙන් සංවර්ධන අධ්‍යයනය විෂයට අදාළ ඉගැන්වීම් හා පර්යේෂණ නව මාවතකට යොමුවී ඇත. ඒ අනුව පුළුල් පරාසයක විහිදුණු සංවර්ධන ගැටලු, නව න්‍යායන් සහ නව ප්‍රවේශයකින් යුත් ඥාන විමංසාවන් (Epistemologies) ඔස්සේ ආර්ථික විද්‍යාව, සමාජ විද්‍යාව, දේශපාලන විද්‍යාව සහ භූගෝලවිද්‍යාව යනාදී කේන්ද්‍රීය විෂය ක්ෂේත්‍රයන් ඔස්සේ සංවර්ධන අධ්‍යයන විෂය පරාසය පුළුල් වී ඇත. එසේ ම ඉන්දියානු ජාතික ආර්ථික විද්‍යාඥයෙකු සහ දාර්ශනිකයෙකු වන අමර්ත්‍යා සෙන් (Amartya K Sen) සංවර්ධන ආර්ථික විද්‍යාවට සුවිශේෂ දායකත්වයක් ලබාදී ඇත. සුභසාධන ආර්ථික විද්‍යාව, සමාජ තේරීම් න්‍යාය, ආර්ථික හා සමාජ සාධාරණත්වය, සාගත පිළිබඳ ආර්ථික න්‍යායන්, තීරණ න්‍යාය වැනි සංකල්ප මඟින් සංවර්ධන ආර්ථික විද්‍යාව මෙන් ම සංවර්ධන අධ්‍යයනය විෂය ක්ෂේත්‍රය පුළුල් වීමට ද අවස්ථාව උදාවිය.

වර්තමානයේ සංවර්ධන අධ්‍යයනය විෂය ඉගැන්වීමේ නියුතු ගුරුවරුන් සහ චින්තකයින් අතර වැඩි උනන්දුවක් පවතින්නේ ගෝලීය සහ ප්‍රාදේශීය වශයෙන් පවත්නා අසමානතාව, විවිධ සංවර්ධන උපාය මාර්ග, සමාජ සංවර්ධනය, විශේෂයෙන් ම ස්ත්‍රී පුරුෂ අසමානතාව වැනි සංරචකයන් කෙරෙහි ය. මෙම හේතුව නිසා ආර්ථික විද්‍යාඥයින්, මානව විද්‍යාඥයින්, භූගෝල විද්‍යාඥයින්, දේශපාලන විද්‍යාඥයින් සහ ස්ත්‍රීවාදී විද්‍යාඥයින් සංවර්ධන අධ්‍යයනය විෂය පිළිබඳව විශේෂ උනන්දුවක් දක්වන බව පෙනී යයි. එය විෂය සංවර්ධනයට පිටුවහලකි.

වසර 2000න් ආරම්භ වූ නව සහස්‍රාරම්භයේ සිට සියලු ම සමාජීය විද්‍යා ශික්ෂණයන් භූගෝලීය දෘෂ්ටිකෝණයෙන් තර්ක කිරීමට යොමුවී

ඇති බැව් පෙනේ. පොදුවේ සංවර්ධනයේදීත්, සංවර්ධන අධ්‍යයන විෂය ශික්ෂණයක් ලෙසත් එය ශුභවාදී නැඹුරුවක් බව රොබට් ඩි. පොටර් පවසයි. විසිඑක්වන සියවස වන විට ගෝලීය ගැටලු භූගෝලීය කේන්ද්‍රගත වීමට පටන් ගෙන ඇත. සංවර්ධනය වෙමින් පවත්නා රටවල් මුහුණපාන ගෝලීය මූල්‍ය අර්බුදය, අනෙක් අන්තර්ජාතික වශයෙන් හඳුනා ගත හැකි ගෝලීය ගැටුම් සහ පාරිසරික විපර්යාස, විශේෂයෙන් දේශගුණික විපර්යාස, ගෝලීයකරණයේ යථාර්ථයන්ට මුහුණ දීම ආශ්‍රිත ගැටලුවලින් සමන්විත යුගයක් ලෙස නිසැකව ම හඳුනාගත හැකි ය. එම තත්ත්වය මත සංවර්ධන අධ්‍යයනය විෂය තවදුරටත් භූගෝලවිද්‍යාව කේන්ද්‍රගතව අනෙකුත් ප්‍රධාන විෂයයන්ගෙන් පෝෂණය වන ශික්ෂණයක් ලෙසට ඉදිරියට යනු ඇත.

මේ වනවිට ශ්‍රී ලංකාවේ සංවර්ධන අධ්‍යයනය විෂය ඉගැන්වීම කොළඹ, පේරාදෙණිය, කැලණිය සහ විවෘත විශ්වවිද්‍යාල යන අධ්‍යයන ආයතන මඟින් සිදුකෙරෙයි. කැලණිය විශ්වවිද්‍යාලය මගින් 'සංවර්ධන අධ්‍යයන උපාධි පාඨමාලා' (Bachelor of Arts in Development Studies) 2000 වසරේ සිට පිරිනැමේ. පේරාදෙණිය විශ්වවිද්‍යලයේ 'සංවර්ධන පුහුණුව පිළිබඳ පශ්චාත් උපාධි පාඨමාලාව' (Master of Development Practice) 2011 වසරේ සිට පැවැත්වේ. සංවර්ධන අධ්‍යයන ඩිප්ලෝමා සහ ශාස්ත්‍රපති පාඨමාලා (Postgraduate Diploma and Master of Arts in Development Studies) 2013 වසරේ සිට කොළඹ විශ්වවිද්‍යාලය මගින් පවත්වනු ලබයි. 'සංවර්ධන අධ්‍යයන හා රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති පිළිබඳ ශාස්ත්‍රපති' (Master of Arts in Development Studies and Public Policy) පාඨමාලා විවෘත විශ්වවිද්‍යලය මගින් ද පවත්වාගෙන යනු ලැබේ. එම පාඨමාලා හැදෑරූ උපාධිධාරීන්ගෙන් අපේක්ෂිත කුසලතා වන්නේ මනා සන්නිවේදනය, ගැටලු විසඳීමේ හැකියාව, විවේචනාත්මක චින්තනය, සංකල්පීය කුසලතාව, නිර්මාණශීලීත්වය, පර්යේෂණ කිරීමේ හැකියාව සහ බහුවිධ ප්‍රවේශයකින් යුක්ත විචාර කුසලතාව යි.

3.0 සංවර්ධන අධ්‍යයන විෂයයේ ස්වරූපය

බහුවිධ සහ අන්තර් විෂය (Multi-disciplinary and Inter-disciplinary) ශික්ෂණයකින් යුත් විෂයයක් වන සංවර්ධන අධ්‍යයනය මගින් ලෝක සංවර්ධනයේ අසමානතා, එහි රටාවන්, භාවිතයන්, ප්‍රතිපත්ති සහ න්‍යායන් පිළිබඳව විමර්ශනය කෙරේ. විශේෂයෙන් ම "සංවර්ධිත" සහ " සංවර්ධනය" වෙමින් පවත්නා රටවල ගති ලක්ෂණ, එම රටවල් අතර සම්බන්ධතා, දේශපාලන, ආර්ථික හා පාරිසරික වෙනස්කම්, තාක්ෂණය, විවිධ සමාජ සහ ආයතනික සංවිධාන විසින් ඉටු කරනු ලබන කාර්යභාරය මෙන් ම මෙම රටවල ප්‍රජාව විසින් සිදු කරනු ලබන ක්‍රියාකාරකම් කෙරෙහි ද විශේෂ අවධානයක් යොමු කෙරේ. සමස්තයක් ලෙසට ගත් කල සංවර්ධිත සහ සංවර්ධනය වෙමින් පවත්නා රටවල සමාජ-ආර්ථික, දේශපාලනමය සහ අනෙකුත් ගැටලු සාකච්ඡා කිරීම මෙන් ම ඒ සඳහා ගතහැකි විසඳුම් ලබාදීම ද මෙම විෂය ක්ෂේත්‍රයේ අරමුණු ලෙස හඳුනා ගත හැකි ය.

සංවර්ධන අධ්‍යයන විෂය සන්දර්භය තරමක් සංවේදී ය. ඊට හේතු වන්නේ එම විෂය ක්ෂේත්‍රය මගින් බොහෝවිට සමාජීය වශයෙන් විවිධ සන්දර්භයන් පිළිබඳව විමසා බැලීම යි. ඓතිහාසිකව මෙන් ම තත්කාලීන වශයෙන් ගෝලීය සන්දර්භයක් තුළ සමාජ වෙනස්වීම මෙම විෂය මගින් අධ්‍යයනය කෙරෙයි. මෙම වෙනස්කම් කලාපීය හෝ දේශීය සන්දර්භයන්ට සහ ප්‍රතිචාරයන්ට ආදේශ කළ හැකිය. ඉතිහාසය, භූගෝලවිද්‍යාව, පරිසර විද්‍යාව, ආර්ථික විද්‍යාව, සංස්කෘතිය හා තාක්ෂණය යනාදී විවිධ විෂය ක්ෂේත්‍රයන් මගින් තවදුරටත් ඒවා විශේෂීකරණය වන අතර එමගින් තවදුරටත් පෝෂණය වීම ද සිදුවෙයි.

සංවර්ධන අධ්‍යයනය විෂය කලින් කලට වෙනස් වන හා ක්‍රමිකව විකාශනය වන අධ්‍යයන ක්ෂේත්‍රයකි. විශේෂයෙන් ම දිළිඳුකම, පාරිසරික හා සමාජ-දේශපාලන තිරසරභාවය, කාන්තා සවිබල ගැන්වීම, ස්ත්‍රී පුරුෂ සමානාත්මතාව හා සමාජභාවය, ගෝලීයකරණය, තිරසර සංවර්ධනය සහ මානව සංවර්ධනය වැනි ක්ෂේත්‍රයන් එලෙස කලින් කලට සහ

දිනෙන් දින වෙනස්වන සන්දර්භයන් වේ. පසුගිය දශක කිහිපය තුළ දී අධ්‍යයන ක්ෂේත්‍රයේ අවධානය විවිධ මානයන් සහ නව මාතෘකා කෙරෙහි යොමුවීම නිරන්තරව සිදුවෙමින් පවතී. නිදසුනක් ලෙස කාර්මික රටවල සංවර්ධන ගැටලු සහ දරිද්‍රතාව පිළිබඳව අතීතයේ දී සාකච්ඡා නොකළ ද වර්තමානයේ ඒ පිළිබඳව සාකච්ඡා කෙරේ.

තවත් විශේෂ ලක්ෂණයක් වන්නේ, විෂය ක්ෂේත්‍රය මගින් ආවරණය කෙරෙන මාතෘකාවල අවිනිශ්චිතතාව සහ පවත්නා විවිධත්වය සංකීර්ණ වීමයි. ඇතැම් කරුණු විග්‍රහ කිරීමේ පොදු සම්මුතියක් නොමැත. ඉගැන්වීමේදී ද දුෂ්කරතා මතුවෙයි. උදාහරණයක් ලෙස දෙමළ ඊලාම් විමුක්ති කොටින් (LTTE) සමඟ ඇති වූ යුද්ධය ශ්‍රී ලංකාවට ත්‍රස්තවාදයකි. එහෙත් බටහිර රටවලට එය විමුක්තිවාදී අරගලයකි. මෙවැනි දෑ පිළිබඳව සරල සම්මුතියක් නොතිබීම ගැටලුවකි.

රූපය 01 : සංවර්ධන අධ්‍යයනය විෂය ක්ෂේත්‍රයේ සැකැස්ම

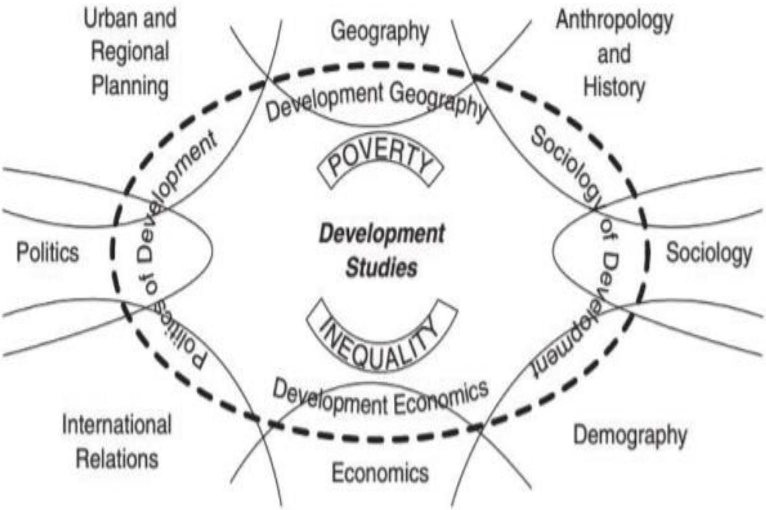

Source; Rob *et al*. (2012), 31p

සංවර්ධන අධ්‍යයනය විෂය ක්ෂේත්‍රයේ සැකැස්ම පිළිබඳව විවිධ මතවාද පවතී. රොබ් සහ වෙනත් අය (Rob *et al*, 2012) විසින් දක්වන ලද පරිදි සංවර්ධන අධ්‍යයනය, විෂය ක්ෂේත්‍ර ගණනාවක් හා ඒකාබද්ධ

වන විෂයයකි. රූපය 01 දැක්වෙන පරිදි භූගෝලවිද්‍යා විෂයයෙන් සංවර්ධන භූගෝල විද්‍යාවත්, මානව විද්‍යාව හා ඉතිහාසය, සමාජ විද්‍යාව සහ ප්‍රජා විද්‍යාවෙන් සංවර්ධන සමාජ විද්‍යාවත්, ආර්ථික විද්‍යාවෙන් සංවර්ධන ආර්ථික විද්‍යාවත්, ජාත්‍යන්තර සම්බන්ධතා, දේශපාලනය සහ නාගරික, ප්‍රාදේශීය සැලසුම් ක්ෂේත්‍රයෙන් සංවර්ධන දේශපාලන විද්‍යාවත් නිර්මාණය වී ඇති අතර එලෙස සැකසුණු විෂයයන්ගෙන් සංවර්ධන අධ්‍යයනය විෂය නිර්මිත වී ඇති බැව් සඳහන් වේ. විශේෂයෙන් ම දිළිඳුකම සහ අසමානතාව සංවර්ධන අධ්‍යයනයේ කේන්ද්‍ර ගත සාධකයක් බව ඔවුහු දක්වති.

කතුවරයා අදහස් කරන පරිදි සංවර්ධන අධ්‍යයන විෂයයේ සුසමාදර්ශය දෙවෙනි රූපයෙන් දැක්වේ. ඒ අනුව ප්‍රධාන ස්තම්භයන් (Pillers) සතරක් මත ශක්තිමත්ව පිහිටා ඇති විෂයක් ලෙස සංවර්ධන අධ්‍යයනය හඳුනා ගත හැකි ය. එම කුළුණු වන්නේ ආර්ථික විද්‍යාව, භූගෝල විද්‍යාව, සමාජ විද්‍යාව සහ දේශපාලන විද්‍යාව යන ප්‍රධාන විෂයයන් හතර යි. ඒවායේ සම්මිශ්‍රණයෙන් සංවර්ධන අධ්‍යයනය විෂය සැකසී ඇති බැව් දැක්වේ. ඒ අනුව ආර්ථික විද්‍යාව සහ භූගෝල විද්‍යාව යන විෂයයන්ගෙන් පරිසරය සහ සංවර්ධනයත්, ආර්ථික විද්‍යාව සහ දේශපාලන විද්‍යාව යන විෂයයන්ගෙන් දේශපාලන ආර්ථික සහ සංවර්ධනයත්, දේශපාලන විද්‍යාව සහ සමාජ විද්‍යාව යන විෂයයන්ගෙන් දේශපාලනය සහ සංවර්ධනයත්, භූගෝලවිද්‍යාව සහ සමාජ විද්‍යාව විෂයයන්ගෙන් ජනසංඛ්‍යාව සහ සංවර්ධනයත් සැකසෙන බැව් පැහැදිලි කෙරේ. මෙම විග්‍රහයට අනුව පැහැදිලි කෙරෙන්නේ මානව, පරිසර, ආර්ථික සහ සමාජීය මෙන් ම දේශපාලනික සන්දර්භයන්ගෙන් සහ සංකලනයෙන් සංවර්ධන අධ්‍යයනය සැකසී ඇති බව යි.

රූපය 02 : **සංවර්ධන අධ්‍යයනය විෂය ක්ෂේත්‍රයේ සුසමාදර්ශය**

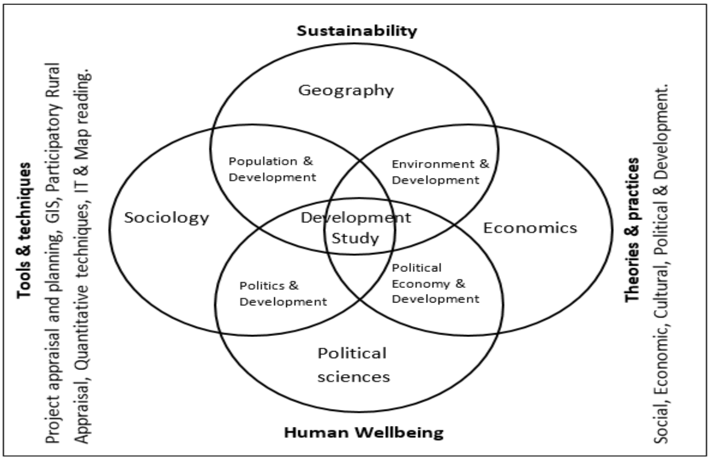

මූලාශ්‍රයː කතුවරයා විසින් සම්පාදිතයි.

මෙහි ඇති විශේෂත්වය වන්නේ මේ සියලු විෂය ක්ෂේත්‍රයන් තිරසාර සංවර්ධනය (Sustainable development) සහ මානව යහපැවැත්ම (Wellbeing) අවධාරණය කෙරෙන ක්ෂේත්‍රයන් වීම යි. එපමණක් නොව, මේ සියලු ක්ෂේත්‍රයන් හැදෑරීමේ දී සමාජ, ආර්ථික, දේශපාලන හා සංවර්ධනය විශ්ලේෂණය සඳහා න්‍යායන් භාවිතා කළ හැකි වීම යි. අනෙක් අතට, ඒවා විශ්ලේෂණය සඳහා විවිධ මෙවලම් භාවිත කළ හැකි වේ. එවැනි මෙවලම් අතර භූගෝලවිද්‍යා තොරතුරු පද්ධතිය (GIS), ප්‍රමාණාත්මක හා ගුණාත්මක සංඛ්‍යාන ශිල්ප ක්‍රම, ව්‍යාපෘති සැලසුම් කිරීම හා ඇගයීම සිතියම් විශ්ලේෂණය සහ ග්‍රාමීය සහභාගිත්ව සංවර්ධන උපාය මාර්ග භාවිත කළ හැකි වේ.

සංවර්ධන අධ්‍යයනය බහුවිධ හා අන්තර් විෂය ශික්ෂණයකින් යුතු ක්ෂේත්‍රයක් ලෙස තවදුරටත් වර්ධනය වීමේ අවකාශය පවතී. ඒ සඳහා අත්‍යවශ්‍ය මූලික සංරචකයක් වන්නේ සංවර්ධන අධ්‍යයන විෂයයේ

පදනම ශක්තිමත් කිරීමයි. අන්තර් ශික්ෂණය (Inter-disciplinary) යනුවෙන් අදහස් කෙරෙනුයේ එක් ක්‍රියාකාරකමක් සඳහා ශාස්ත්‍රීය විෂයයන් දෙකක් හෝ වැඩි ගණනක් ඒකාබද්ධ කිරීම මඟින් අධ්‍යයනය කිරීම යි. එහිදී සමාජ විද්‍යාව, මානව විද්‍යාව, භූගෝල විද්‍යාව, ආර්ථික විද්‍යාව වැනි තවත් ක්ෂේත්‍ර කිහිපයකින් දැනුම ලබා ගෙන එසේ අධ්‍යයනය කළ හැකිවේ. එසේ වනවිට සීමාවන් ඉක්මවා සිතීමෙන් අලුත් යමක් නිර්මාණය කිරීම පහසු විය හැකිය. බහුවිධ ශික්ෂණය (Multi-disciplinary) යනු විවිධ ක්ෂේත්‍රවල නියුතු පුද්ගලයන් එකට එක්ව සාකච්ඡා කිරීම හෝ එකට වැඩ කිරීම මඟින් සෑම කෙනෙකුම ප්‍රගුණ කර ඇති ශික්ෂණය හා දැනුම බෙදාහදා ගැනීම වේ. තිරස්කාර නැතහොත් තිරස් ශික්ෂණය ද (Cross-disciplinary) බොහෝ දුරට අන්තර් ශික්ෂණයට සමාන වේ. තිරස් ශික්ෂණය යනු සලකා බලන විෂය ක්ෂේත්‍රයට අදාළ පථයෙන් පරිබාහිර විෂයයක් හෝ විෂයය කීපයක් හා සම්බන්ධව දැනුම සහ අවබෝධය බෙදාහදා ගැනීම යි. ඒ යටතේ, සලකා බලන විෂය සීමාවන් ඉක්මවා ගිය ශිල්පීය ක්‍රම තිරස් ශික්ෂණය තුළ භාවිත කළ හැකි අතර අන්තර් ශික්ෂණයෙ දී එක් එක් ශික්ෂණය යටතේ භාවිත ශිල්පීය ක්‍රම යොදාගැනේ. එහෙත් බහුවිධ ශික්ෂණය තිරස් ශික්ෂණය සමග බොහෝ සේ සමපාත වේ. කීසියම් විෂය ක්ෂේත්‍රයකට අදාළ දැනුමෙහි එකමුතුවක් දැක්වීම පාරාබිම්භ ශික්ෂණය (Trans-disciplinary) ලෙස හැඳින්වේ. අන්තර් ශික්ෂණය, බහුවිධ ශික්ෂණය, තිරස්කාර ශික්ෂණය සහ පරාබිම්භ ශික්ෂණය යන විවිධ මට්ටමේ යෙදුම් භාවිත කරනුයේ, කිසියම් ප්‍රස්තුත කරුණක් පිළිබඳව විශ්ලේෂණය සහ සංස්ලේෂණය සහ අන්තර්ක්‍රියාකාරිත්වය වඩා පැහැදිලිව අවබෝධ කරගත හැකිවීම යි (Nicolescu, 1997).

4.0 සංවර්ධන අධ්‍යයනය පිළිබඳ නිර්වචනය

”මිනිසුන්ගේ ජීවිතයේ ගුණාත්මක බව වැඩිදියුණු කිරීමේ ප්‍රතිපත්ති සහ එම ක්‍රමවේදයන් ඉගැන්වීමේ හා පර්යේෂණය කිරීමේ විෂයක්” ලෙසට සංවර්ධන අධ්‍යයනය ඇන්ඩෲව් සුම්නේර් (Andrew

Sumner, 2006) විසින් අර්ථ දක්වනු ලැබ ඇත. සංවර්ධනයේ අර්ථය ලෙස 'වඩා හොඳ ජීවිතයකට මඟ පෙන්වන සමාජ, ආර්ථික, දේශපාලන හා තාක්ෂණික වෙනසක්' ලෙස මෙලිසා ලීච් (Melissa Leach, 2020) ප්‍රකාශ කර ඇත. මෙවැනි නිර්වචන මඟින් ප්‍රකාශිත වන්නේ ගෝලීය ප්‍රජාවගේ මානව යහපැවැත්ම සහ එම යහපැවැත්ම සාධනය කර ගැනීමට සැලසුම් හා වැඩසටහන් ක්‍රියාත්මක කිරීම සංවර්ධන අධ්‍යයනය විෂය ක්ෂේත්‍රයේ මුඛ්‍ය පරමාර්ථය බවයි. මෙම සියලු කරුණු සලකා බලා සංවර්ධන අධ්‍යයනයට නව නිර්වචනයක් මතු දැක්වෙන පරිදි සැකසිය හැකි වේ.

සංවර්ධන අධ්‍යයනය යනු "**විවිධ ප්‍රජාවන් විසින් සමාජ පද්ධතියේ අභිවෘද්ධිය වෙනුවෙන් ක්‍රියාත්මක වූ සහ ක්‍රියාත්මක වන සංවර්ධන උපාය මාර්ග, භාවිතයන්, ප්‍රතිපත්ති සහ න්‍යායන් පිළිබද අධ්‍යයනය කරන ගතික වූත්, බහුවිධ හා අන්තර් ශික්ෂණයකින් යුත් විෂයයකි**". කතුවරයාගේ මෙම නිර්වචනයට අනුව සංවර්ධන අධ්‍යයනය විෂය ක්ෂේත්‍රයේ මූලිකාංග පහක් හඳුනා ගත හැකිය. ඒවා නම්;

i. සමාජ පද්ධතියේ අභිවෘද්ධිය වෙනුවෙන් ක්‍රියාත්මක වූ සහ ක්‍රියාත්මක වන දෑ පිළිබඳව අධ්‍යයනය කරන විෂයයක් වීම.

ii. සංවර්ධන උපාය මාර්ග, භාවිතයන්, ප්‍රතිපත්ති සහ න්‍යායන් පිළිබඳ අධ්‍යයනය කරන විෂය ක්ෂේත්‍රයක් වීම.

iii. ගතික වූ විෂයයක් වීම.

iv. බහුවිධ ශික්ෂණයන්ගෙන් යුක්ත වීම.

v. අන්තර් විෂය ශික්ෂණයකින් යුක්ත වීම.

i. සමාජ පද්ධතියේ අභිවෘද්ධිය වෙනුවෙන් ක්‍රියාත්මක වූ සහ ක්‍රියාත්මක වන දෑ පිළිබඳව අධ්‍යයනය කරන විෂයයක් වීම

ලෝකයේ මිනිසුන්ගෙන් අඩකට වඩා වැඩි පිරිසක් ඉතා

අවාසනාවන්ත ජීවිතවලට උරුමකම් කියති. ප්‍රමාණවත් පරිදි ආහාර නොලැබීම නිසා ඔවුහු නිරන්තරව රෝගවලට ගොදුරු වෙති. ඔවුන්ගේ ආර්ථිකය ප්‍රාථමික ක්‍රියාකාරකම් මත මෙන් ම බොහෝවිට එක තැන රඳා පවතින ආර්ථිකයක් දැකිය හැකි ය. ඔවුන්ගේ දරිද්‍රතාව ඔවුන්ට මෙන් ම වඩාත් සමෘද්ධිමත් රාජ්‍යයන්ට ද තර්ජනයක් වෙමින් පවතී. මෙවන් තත්වයක් දුරලීම සඳහා දිළිඳු රටවල මෙන් ම සමස්තයක් ලෙස ලෝක ප්‍රජාවගේ සංවර්ධනය උදෙසා ක්‍රියාත්මක වූ සහ ඉදිරියේදී ක්‍රියාත්මක වීමට ඇති වැඩසටහන් සමාජ පද්ධතියේ අභිවෘද්ධියට බලපාන ආකාරය අධ්‍යයනය කිරීම ද මෙම විෂය මඟින් සිදු කෙරේ.

ii. සංවර්ධන රටා, භාවිතයන්, ප්‍රතිපත්තීන් සහ න්‍යායන් පිළිබඳව අධ්‍යයනය කරන විෂයක් වීම

දෙවන ලෝක සංග්‍රාමයෙන් පසු 'ආර්ථික වර්ධනය' හා 'ආර්ථික සංවර්ධනය' පිළිබඳ සාහිත්‍යයේ බහුවිධ සංකල්ප සහ න්‍යායන් රාශියක් ඉදිරිපත්ව ඇත. විවිධ ගුරුකුල සෑදී ඇත්තේ එම අදහස්වල පවතින විවිධත්වය මතයි. ඇතැම් ගුරුකුලවල යම් වෙනස්කම් මෙන් ම සමානකම් ද පවතී. 'සංවර්ධනය' සහ 'සංවර්ධන න්‍යාය' යන ප්‍රධාන අර්ථ දැක්වීම් හා ඒවායේ ප්‍රවේශයන් වෙනස් වී ඇති ආකාරය පිළිබඳ මෙම විෂය මඟින් සාකච්ඡාවට බඳුන් වේ. බොහෝ විද්වතුන් එම සංකල්ප, න්‍යායන් හා භාවිතයන් පිළිබඳව ඔවුන්ගේ විවිධ අදහස් ඉදිරිපත් කර ඇත. එම මතවාද පදනම් කර ගෙන සංවර්ධනය සාක්ෂාත් කරගැනීමට භාවිත ආර්ථික ප්‍රතිපත්තීන් සහ න්‍යායන් මෙන් ම ඒවායේ රටාවන් පිළිබඳව ද මෙම විෂයයෙන් අධ්‍යයනය කෙරේ.

iii. ගතික විෂයක් වීම; 'ගතික' (Dynamic) යනු නිරන්තරව වෙනස්වීමයි. එය ග්‍රීක *Dynamikos* නමැති වචනයෙන් බිඳී

ආවකි. එහි අරුත වන්නේ බලය හෝ ශක්තියයි. එම අර්ථයෙන් ගත් කල, ගතික යනු වෙනස් වන දේට ආවේණික වූ බලවේගයන්ගේ හෝ බලයන්ගේ ප්‍රතිඵලයක් ලෙස වෙනස් වීමකි. 1695 දී ගොට්ෆ්‍රයිඩ් විල්හෙල්ම් ලිබ්නිස් (Gottfried Wilhelm Leibniz) විසින් ඉදිරිපත් කරන ලද දාර්ශනික රචනාවකින් මෙම යෙදුම හඳුන්වා දුන් අතර එහි දී ඔහු පවසන්නේ 'යමක් කිරීමට ඇති හැකියාව, අනෙකුත් සාධක මත රඳා පවතින බවයි'. ඒවා භෞතික, ජීව විද්‍යාත්මක හෝ මානසික සංසිද්ධිවල එකතුවකි (Van Geert, 2019). ඒ අනුව විවිධ ප්‍රජාවන් විසින් සමාජ පද්ධතියේ අභිවෘද්ධිය වෙනුවෙන් ක්‍රියාත්මක වන සංවර්ධන ක්‍රියාකාරකම් සෑමවිට ම අනෙකුත් සාධක මත රඳා පවතින බව පැහැදිලි කෙරේ. භෞතික පරිසරය සංවර්ධනය කෙරෙහි බලපාන තීරක සාධකයකි. මිනිසුන්ගේ ආකල්ප හා විශ්වාස ද සංවර්ධනය කෙරෙහි බලපාන තවත් එවැනි ම බාහිර සංසිද්ධියකි.

iv. බහුවිධ ශික්ෂණයකින් යුත් විෂයයක් වීම; සංවර්ධන අධ්‍යයනය බහුවිධ ශික්ෂණයකින් යුත් විෂයක් ලෙසට දක්වන්නේ සංවර්ධනය වෙමින් පවතින ජාතීන්ගේ අවධානයට ළක් විය යුතු ගැටලු කෙරෙහි අවධානය යොමු කරන විෂය ක්ෂේත්‍රයක් වන හෙයිනි. විසිවන සියවසේ දෙවන භාගයේ දී ශාස්ත්‍රීය විෂය ක්ෂේත්‍රයක් ලෙසට ඉස්මතු වීම බොහෝ දුරට හේතු වී ඇත්තේ, යටත් විජිතකරණයෙන් පසුව තුන්වන ලෝකයේ රටවල ආර්ථික අපේක්ෂාවන් පිළිබඳ වැඩි අවධානයක් යොමු වීම හේතුවෙනි. එය මුලින් ම ආර්ථික විද්‍යාව, සංවර්ධන ආර්ථික විද්‍යාව යන අංශයන් ලෙස ඉස්මතු වූ අතර, පසුව දේශපාලනය, ඉතිහාසය, කාන්තා අධ්‍යයනය, සමාජ විද්‍යාව, භූගෝල විද්‍යාව, මානව විද්‍යාව සහ ජාත්‍යන්තර සබඳතා ඇතුළත් බහුවිධ ශික්ෂණයකින් යුතු විෂයයක් බවට පත්ව ඇත.

v. අන්තර් විෂය ශික්ෂණයකින් යුත් විෂයක් වීම; සංවර්ධන අධ්‍යයනය තුළින් ලොව පුරා ජනතාවගේ ජීවිතවල පරිවර්තනීය ක්‍රියාවලීන් පිළිබඳ හැදෑරීම අන්තර් විෂය ශික්ෂණයට අදාළ වේ. අතීතයේ දී අවධානය යොමුවූයේ ලෝකයේ දුප්පත් රටවල් කෙරෙහි පමණක් වන අතර මේ වනවිට සංවර්ධිත රටවල ගැටලු කෙරෙහි ද යොමුවී තිබේ. එමෙන් ම ගැටලු ් විසඳීම සඳහා බොහෝ දුරට බටහිර විසඳුම් යොදා ගැනීමට ද උත්සුක වේ. විවිධ සංස්කෘතීන්, විවිධ පරිසරයන් සහ විවිධ සම්පත් එකිනෙකට වෙනස් සන්දර්භයන් සමග බද්ධ වන අතර, ඒවා පිළිබඳව විෂය ක්ෂේත්‍රයන් ගණනාවක් යටතේ සාකච්ඡා කෙරේ. ඊට අනුරූපව සංස්කෘතික, සමාජීය, ආර්ථික හා පාරිසරික වෙනස්කම් හඳුනා ගැනීම පමණක් නොව, බටහිර තාක්ෂණය හා දේශීය දැනුම් පද්ධති සමඟ කටුයතු කෙරෙන බැවින් විෂයයන් ගණනාවකින් අවධාරණය කෙරෙන කරුණු මෙම විෂය ක්ෂේත්‍රය මඟින් කතිකාවට බඳුන් වන අන්තර් විෂය ශික්ෂණයකින් යුතු විෂයයක් ලෙසට හඳුනා ගත හැකි ය.

මේ අනුව සංවර්ධන අධ්‍යයනය විෂය මඟින් ලෝක සංවර්ධනයේ විවිධතා හා විෂමතා , සංවර්ධන උපාය මාර්ග, සැලසුම් හා ප්‍රතිපත්ති, න්‍යායන් හා භාවිතයන් පිළිබඳව අවධානය යොමු කෙරෙයි. විශේෂයෙන් ම සංවර්ධනය වන රටවල සමාජ හා ආර්ථික අසමානතා දුරලීම පිළිබඳ උනන්දු වන්නන් සහ එම ක්‍රියාවලියට සක්‍රීයව දායකවීමට කැමති පර්යේෂකයෝ සංවර්ධන අධ්‍යයනය හැදෑරීමට යොමු වී සිටිති. ශ්‍රී ලංකාව පිළිබඳව විශේෂ අවධානය යොමු කිරීමේ දී මෙරටේ පවතින සමාජ හා ආර්ථික අසමතුලිතතා දුරු කිරීමේ කාර්යය සඳහා න්‍යායාත්මක දැනුම සහ ප්‍රායෝගික පුහුණුවකින් යුතු දක්ෂ සම්පත් දායකයන්ගේ අවශ්‍යතාවක් පවතී. එපමණක් නොව, රාජ්‍ය සහ රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන මගින් ක්‍රියාත්මක විවිධ කාර්යයන් සඳහා ද සම්පත්

දායකයින්ගේ අවශ්‍යතාව පවතී. ඒ සඳහා සංවර්ධන අධ්‍යයනය හැදෑරූ උපාධිධරයන්ට දායකත්වය ලබාදීමේ ශක්‍යතා පවතී.

5.0 සමාලෝචනය

සංවර්ධන අධ්‍යයනය අනෙකුත් සමාජීය විද්‍යාවන්ට සාපේක්ෂව නව විෂය ක්ෂේත්‍රයකි. කාලයත් සමඟ එම විෂය සන්දර්භයේ පරිදර්ශනය (Panorama) වෙනස් වීමට බලපාන ලද ප්‍රධාන සාධක තුනක් හඳුනා ගත හැකි ය. ඒවානම්, 1). සංවර්ධනය වෙමින් පවත්නා රටවල් අනුගමනය කළ සංවර්ධන උපාය මාර්ගවල අසාර්ථකත්වය මඟින් නව සංවර්ධන ක්‍රමෝපායන් හඳුනා ගැනීම, 2). සංවර්ධනය පිළිබඳව සාම්ප්‍රදායිකව සමාජීය විද්‍යාවන් විසින් දැරූ මතවාදයන්ට පශ්චාත් නව්‍යවාදය මඟින් විවේචන එල්ලවීම සහ 3). ගෝලීයකරණයේ නැගීම සමඟ නව අදහස්, මතවාද සහ න්‍යායන් එක්වීම. ඒ අනුව සංවර්ධන අධ්‍යයනය විෂයයේ සුසමාදර්ශය (Paradigm) කාලිකව වෙනස් වෙමින් පවතින බැව් නිගමනය කළ හැකි වේ. අනෙක් අතට සංවර්ධන අධ්‍යයනය විෂයයේ ස්තම්භයන් ලෙසට හදුනාගත් ප්‍රධාන විෂයයන් වන ආර්ථික විද්‍යාව, භූගෝල විද්‍යාව, සමාජ විද්‍යාව සහ දේශපාලන විද්‍යාව යන විෂයන්ගේ දායකත්වය කාලානුරූපීව වෙනස් වෙමින් පවතී. එසේ ම කලක දී ඇතැම් විෂයයන් සංවර්ධන අධ්‍යයනය විෂයයේ සුසමාදර්ශයට ප්‍රබල දායකත්වයක් ලබා දුන්න ද, පසු කාලයේ එම තත්ත්වය ක්‍රමයෙන් වෙනස් වී ඇත. මේ වනවිට හඳුනා ගත හැකි සුවිශේෂ ලක්ෂණයක් වන්නේ සියලු ප්‍රධාන විෂයයන් අභිබවා භූගෝලවිද්‍යා විෂය සංවර්ධන අධ්‍යයනය විෂයයට පමණක් නොව සමස්තයක් ලෙස සියලු ම සමාජීය විද්‍යා විෂය ක්ෂේත්‍රයන්ට සැලකියයුතු බලපෑමක් සිදුකොට තිබීමයි.

ඊට හේතු වන්නේ 21වන සියවසේ වැඩි වශයෙන් ගෝලීය ගැටලු භූකේන්ද්‍රීය වීමට පටන් ගැනීම යි. සංවර්ධනය වෙමින් පවත්නා රටවල් මුහුණපාන ගෝලීය මූල්‍ය අර්බුද, භූදේශපාලන ගැටුම්,

ගෝලීයකරණය ආශ්‍රිත අර්බුද, පාරිසරික අර්බුද වන ගෝලීය උණුසුම් වීම, දේශගුණික වෙනස්වීම්, වන හරණය, ජල දූෂණය, වායු දූෂණය වැනි සන්දර්භයන් බොහොමයක් භූගෝලවිද්‍යාව වටා කේන්ද්‍රගතව පැවතීමයි. එපමණක් නොව, සමාජීය විද්‍යාවන් වැඩි කොටසක සාකච්ඡාවට භාජනය කෙරෙන විවිධ ප්‍රමාණාත්මක සහ ගුණාත්මක දත්ත විශ්ලේෂණය කිරීමට භූගෝල විද්‍යා තොරතුරු පද්ධතිය (Geographycal Information System - GIS) භාවිත කළ හැකි වීම යි. මෙම තත්ත්වය මත සංවර්ධන අධ්‍යයනය තනි විෂයක් ලෙස අධ්‍යයනය කිරීමේ ශක්‍යතාවක් පවතී ද යන ගැටලුවට නිශ්චිත පිළිතුරක් ලබාදිය හැකි වේ. මේ අනුව අනාගතයේදී සංවර්ධන අධ්‍යයනය තනි විෂය ක්ෂේත්‍රයක් ලෙසට වර්ධනය වීමට ඇති ඉඩප්‍රස්තා ඉතා විරල බැව් සඳහන් කළ යුතු වේ.

සංවර්ධන අධ්‍යයනය පසුගිය අඩ සියවසක කාලය තුළ සමාජීය විද්‍යා විෂය ක්ෂේත්‍රයට එක් වූ අගය එකතු කළ වටිනා ශික්ෂණයකි. එහෙත් ඉදිරියේ දී පවත්වාගෙන යාමේ දී මෙම විෂයයට එල්ල වියහැකි අභියෝග රාශියකි. විෂය කරුණුවල ස්වභාවය, අනෙකුත් විෂයයන් හා සම්බන්ධතාව මෙන් ම කේන්ද්‍රීය විෂය ක්ෂේත්‍රයන් ඔස්සේ ඒකාබද්ධ වීමේ දී විෂය පථයන් (Subject domains) අතිච්ඡාදනය වීම වැනි ගැටලු මතුවිය හැකි ය. එවැනි ගැටලු විසදා ගැනීම සැබෑ බුද්ධිමතුන්ට එතරම් දුෂ්කර කාර්යයක් නොවනු ඇත. කෙසේ වෙතත් අනාගතයේ දී සංවර්ධන අධ්‍යයනය තවදුරටත් අන්තර් විෂය (Inter-disciplinary) හෝ බහු විෂය (Multi-disciplinary) ශික්ෂණයක් දක්වාත් ඒකාබද්ධ කිරීම මඟින් විෂයයන් ඔස්සේ ඒකාබද්ධ වියහැකි (Trans-disciplinary) පාරාබිම්භ ශික්ෂණයක් ලෙස වර්ධනය වනු ඇතැයි සිතිය හැක. එසේ ම විෂය සීමාවන් ඉක්මවා ගිය ශිල්පීය ක්‍රම තිරස් ශික්ෂණය (Cross-disciplinary) මඟින් භාවිත කළ හැකිවීම ද විෂයයේ සංවර්ධනයට නිසැකව ම හේතු වෙයි.

මූලාශ්‍ර

Bruce Currie-Alder (2016) *The state of development studies*: origins, evolution and prospects, Canadian Journal of Development Studies / Revue canadienne d'études du développement, 37:1, 5-26, DOI: 10.1080/02255189.2016.1135788 [Acceded on 20th February, 2021].

Desai, V., & Potter, R. B. (*ed.*), (2013). *The companion to development studies. Routledge*.
Van Geert P.L.C. (2019), Dynamic Systems, Process and Development. Available on: https://doi.org/10.1159/000503825 [Acceded on 28th February, 2021].

Esteva, Gustavo (1992) 'Development', in W. Sachs *(ed.) The Development Dictionary*: A Guide to Knowledge and Power, London: Zed Books.

Harriss, John (2002) '*The case for cross-disciplinary approaches in international developme*nt', World Development 30 (3): 487– 96

___________. (2005) '*Great promise, hubris and recovery: A participant's history of development studies'*. In U. Kothari (ed.) A Radical History of Development Studies: Individuals, Institutions and Ideologies. London: Zed Books, pp. 17–46

Kanbur, Ravi (2002) '*Economics, social science and development'*, World Development. ELSEVIER, Vol; 30 (3): 477–86

Melissa Leach (2020), "What is development studies?" Available on: https://www.thebritishacademy.ac.uk/blog/what-is-development-studies/ [Acceded on 27th February, 2021].

Nicolescu, B. (1997). *The transdisciplinary evolution of the university condition for sustainable development*. Paper presented at the International Congress of the International Association of Universities. Bangkok, Thailand: Chulalongkorn University. 12 – 14 Nov. 1997

Potter, R. B., Conway, D., Evans, R. and Lloy d-Evans, S. (2012) *Key Concepts in Development Geography*. Los Angeles: SAGE.

Ravallion, M. (2011), "*The Two Poverty Enlightenments: Historical Insights from Digitized Books Spanning Three Centuries*." *Poverty and*

Public Policy 3 (2): 1–46. doi: 10.2202/1944-2858.1173

Rob, P., Dennis, C., Ruth, E. & Sally, l. (2012). *Key concepts in development geography*. SAGE Publications Ltd: London.

-